

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԿԻՀ ՄԸ

Տասնեակ տարիներ առաջ, հեղինակին ձեռքն անցավ Հայկական արծաթեայ սկիհ մը՝ որ արժանի է ուսումնասիրութեան: Ներկայիս ան կը գտնուի Պոստոնի Armenian Library and Museum of America թանգարանին մէջ:

Հազարաւոր սկիհներ գործածուած են Հայ եկեղեցիներու մէջ: Անոնցմէ ոմանք, անշուշտ, ունէին որոշ գեղարուեստական արժէք, սակայն շատ քիչեր արժանացած են տպագրութեան:

Օրինակի համար, «Armenian Treasures of Jerusalem»¹ գրքին մէջ կը տեսնենք երկու գեղեցիկ սկիհներու նկարներ, որոնք շինուած են 1749ին: Ներկայիս անոնք կը գտնուին Երուսաղէմի վանքին գանձատան մէջ: Յիշատակուած է նաեւ սկիհ մը «New Julfa»² գրքին մէջ: Շատ աւելի փառաւոր սկիհներու նկարներ կը տեսնուին «Էջմիածնի Գանձեր»³ տպագրութեան մէջ: ԺԼ. եւ ԺԹ. դարու սկիհներու կողքին կը տեսնուի նաեւ Հայկական ոճով շինուած շատ գեղեցիկ սկիհ մը, պատրաստուած էջմիածնի համար, 1965ին:

Թէեւ վերոյիշեալ սկիհները լաւ պահուած եւ գեղեցիկ են, անոնք կա՛մ գուրկ են որեւէ գրութենէ եւ կա՛մ ունին միայն մէկ տող գրութիւն:

Ներկայ ուսումնասիրութեան առարկայ սկիհը ունի ինը տող գեղեցիկ երկաթագիր գրութիւն: Սկիհը արծաթեայ է եւ բաժակին մէջը ոսկեգօծ, թէեւ ժամանակի ընթացքին ոսկին մասամբ մաշած եւ անհետացած է:

Յայտնի է որ այս սկիհը գործն է Հայ արուեստագէտ ոսկերիչի մը: Վարի մասը ունի որոշ Հայարուեստ զարդարանքներ, իսկ մէջի գրութիւնը՝ ժամանակակից երկաթագրով է, որ հաճոյալիօրէն կը միանայ սկիհին արուեստին հետ:

1. *Armenian Treasures of Jerusalem*, Caratzas Brothers Publishers, New Rochelle, New York, 1979.

2. JOHN CARSWELL, *New Julfa*, Clarendon Press, Oxford, 1968.

3. Էջմիածնի Գանձեր, Մայր Աթոռ, Սր. էջմիածին, 1984:

Վարը կու տանք սկիհին վրայ տեսնուած գրութիւնը, նոյն ատեն տալով ձեռագիր գրութիւն մը՝ որ կը բացատրէ գրարարի նշանակութիւնը: Գրութեան անգլերէն թարգմանութիւնը կը տեսնուի յօդուածի վերջաւորութեան, անգլերէն ամփոփման հետ:

ԻՇԱՏԿԷ ՍԿԻՍ ՄԱՂՁՄԱՆ ԳԴԱ
 Յիշատակ է սկիհս մաղզման դգա-
 Լէ ե՛ր ԳՄՊՏ ԽԱԶԷ ՈՐ ԵՆ Ա-
 լը եւ Գմբէթ խաչը որ ե՛ն
 ԲԾԱԹԱՅ ԳՈՒՄՈՒՇ
 արծաթեայ Գիւմիւշ-
 ԽԱՆԱՅՈՅ Ի ՁԵՌՆ
 Խանացոց, ի ձեռն
 ԿՈՒՃԻ ՏՐ ԻՍԱԷԼԻՆ ԱՌ
 Կուրճի Տէր Իսրայէլին առ
 Ի ԳՈՐԾԱԾԵԼ. ԵՏ ՄԱՀՎԱՆ ԻԻՐՈՅ
 ի գործածել. յետ մահուան իւրոյ
 ԸՆԴ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՄԵ ԽՈՏԸՐՋՈՐՈՅ ՄԵԾ
 Ընդ իշխանութեամբ Խոտորջրոյ մեծ-
 ԱԻՐՈՒՆ Է. ՆԱ ՏԱՅԷ ԱՂՔԱՏ ՔՀԱՆ
 աւորին է. նա տացէ աղքատ քահանա-
 ԱԻՅ ԳՈՐԾԱԾԵԼՈՅ 1227.
 յից գործածելոյ, 1227 (= 1812).

Յայտնի է որ այս սկիհը կը պատկանի Խոտորջուրի եկեղեցիին: Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի մէջ⁴ կը տեսնենք ամբողջ էջ մը՝ նուիրուած Խոտորջուր գիւղին, իր բարբառին եւ 1918ին ինքնապաշտպանութեան մարտերուն: Ըստ Հանրագիտարանին, Խոտորջուրը կը գտնուի Արեւմտեան Հայաստանի, էրզրումի վիլայէթին, Կիսկիմ գաւառին մէջ:

Կորճի գիւղը հաւանաբար Տէր Իսրայէլ քահանային ծննդավայրն էր: Կորճայք նահանգը կը գտնուէր Վանայ լիճին հարաւային կողմը⁵:

Այնպէս կ'երեւի թէ ատենօք գործածուած այս սկիհը ունէր դգալ եւ կափարիչ, զարդարուած խաչով մը: Ներկայիս գործածուած սկիհ-ները զուրկ են կափարիչէ եւ դգալէ:

ՊՕՂՈՍ ՊՏՈՒԿԵԱՆ

4. Հայկական Սովետական Հանրագիտարան, Հտ. 5, էջ 82-83, Երեւան, 1979:

5. Նոյն, էջ 658:

Հեղինակը իր մասնաւոր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալ Արքեպիսկոպոս Տիրան Ներսոյեանին, որ կարգաց եւ բացատրեց սկիզին դժուարին գրութիւնները:

SUMMARY

AN ARMENIAN CHALICE

PAUL BEDOUKIAN

Few of the thousands of chalices used in Armenian churches have survived, and fewer still have found their way into print. This article describes a chalice from the town of Khodorjur, in the province of Erzeroum.

The chalice has a legend inscribed in Grabar (classical Armenian) as follows:

A memorial is this chalice, its paten, the spoon
and the dome-shaped cross mounted with a cross
made of silver from Gumushkhane
given by the
Reverend priest Israel, called the Georgian,
to be used by him. After his death,
to be entrusted to the ruler of the region of
Khodorjur, who shall assign it to the poor priests
for their use. A.H. 1227 (A.D. 1812).

The chalice, formerly in the collection of the author, is now in the Armenian Library and Museum of America, Watertown, Massachusetts.